

JOSEF VÁCLAV FRIČ

VÝBOR BÁSNÍ¹

Soupěvcům

Všecko mi odumřelo: bůžky ohlasů
poslední píseň mou co mrtvolu
outrpně v tuhou rakev uložili;
i nastala mi noc těch němých zápasů,
a jen ty vzdechy, cizé úkolu
po ztraceném se máji roztoužily.

A mám je dusit starým nadšením,
když ztajená v nich beznadějnost zplála?
Ne, ne - tam z dále zřím tak libě-vábný stín,
že loď má s touhou pluje k břehům svým,
by jí tam souplavců přivítal družný klín:
Dbejte, by v přístav šťastně doplavala! -

Vy znáte mnohou píseň v bouři složenou
a víte, že se blížím s veslem zlomeným;
kdo ale ohněm ploul a mořem ledovým,
je rád - třeba se vracel s plachtou strženou:
a mnohá píseň pěvci přece milá,
třeba si v citův tísní křídla popálila! ...

¹ Převzato z: Frič J. V., *Výbor básní*, Geneva 1861 (redakčně upraveno).

Jelen Karla Velkého

Po zpustlých břehách Labe ztraceného,
ve vírech jeho zkrvavených vln,
a v houšti svatoháje skáceného,
dychtivý života i strachu pln,
jevil se krásný jelen, boží tvor,
a za ním v patách psů i lovců sbor.

Dostihli jelena - ten sklopil hlavu;
spanilým tělem zmítal děsný dech -
obklopen křikem vítězného davu,
umdlenou nohou klesl v kluzký mech;
teď vzepnul šíjí, sklonil parohy
a čeká smrtnou ránu - nebohý!

Nedávno ještě tomu, co jej ruka
nejspanilejší víly hladila; -
kam prchla ona píseň čarozvuká,
jež tehdy po všech nivách bloudila?
Svěcený šíp, jenž prolít' slavský ráj,
uhranul vílu, zpěv i svatoháj!

Tam v čele lovců jeden s koně skočí
a tasí jedovatě břitký nůž:
„Podivné zvíře! jaké to máš oči -
což pak jsem žena? - nejsem král a muž?
Zhrdáš svým životem, že sám svou hruď
mi nastavuješ? - Dobrá! živ mi buď. -

A běda, kletba tomu, kdo ho střílí!
Vrzte mu pouto na krk s jmenem mým,

a pamatujte, co vám césar velí:
Jelena toho smrt' životem svým
zplatíte! - Poskoč zvíře - dej se v cvál
a zanes kletbu moji k bratrům v dál!“

Poskočil jelen, s chvějícím se tělem
přijal to pouto s kletbou Karlovou,
a roznes oboje po světě celém
za sebou plouže sudbu krvavou.
Půl věku štván a nikdy nedobit,
bylo mu souzeno vždy žít a mřít!

* * *

Po čtyřstu letech zas ho jednou štvali,
a v čele lovců skvěl se Jindřich Lev.
Za kým se ženou, běda nepoznali,
jen po stopách to zří, že tratí krev.
I psi i lovci již již staví běh,
zůstavic pánu svému volný spěch.

A kníže letí jakby kletbou štváný -
pomíjí hory, doly, stráň i poušť,
až rázem s koně skočí polekaný -
blesk náhlý rozpoltil tam temnou houšť:
tam spěl umírat štváný boží tvor
a nad ním kvílí slávských duchů sbor.

A sbor ten hrozí: „Není, není volno
každému vítězi; doštvál si nás. -
Aj, lovče, proč ti teskno - proč ti bolno?“
Neslyší blízkých rohů vábný hlas -

V tom jelena již stihla smrtná tíž
však na čele má za to zlatý kříž!

Poslední bratr na Sázavě

Nestýskej sobě, pane můj,
na věrné na Pražany,
žes k cizincům se utíkal
proto jsi v kletbu daný.

Včera ti přišli na pomoc
a dnes již soku tvému
však zejtra jámu vykopou
jak tobě, tak i jemu.

Domáci svár ten hotuje
vždy nepříteli cestu,
zkazí ti svatbu, zatím vrah
si přijde pro nevěstu.

Nechci tě rmoutit, pane můj,
nebt' vzácným jsi mi hostem,
však vzácný i ten okamžik:
slyš pravdu v rouše prostém.

Ta pravda hrdá, stydlavá,
jen k nám na nocleh zajde,
a čím je trpčí vám, tím spíš
pak u nás chleba najde.

Jsem hrobník, zvyklý slíkat lež
a pravdu pochovávat
a věřím, nahá pravda jen
že bude z mrtvých vstávat.

Dnes tomu rok, co pochoval
sem tajně, vlastní rukou

nejbolestnější pravdu, co
nám dávno trpkou mukou.

Než zejtra slunce vyjde s hor,
ukáží hrob ti v lese,
vroucně-li se tam pomodlíš,
ten hrob tě k trůnu vznese:

* * *

Bylo nás málo; počítám
se k nám, že Sázavskému
sem sboru sloužil, zpívaje
s ním rázem k bohu svému.

A se mnou na sta chudiny
zpívalo nebi slávu,
a každý srdce pokořil,
ne roucho jen a hlavu.

Pobožná píseň, máteřským
když zvukem k nebi letí,
stane se církev matičkou
a bůh k nám volá: Děti.

Však odpusť mi tu zpomínku,
to přešlo, - vím to bolně -
jen když mi teskno, zalkám si
ten zpěv, tak mimovolně.

A vždy mi lehko, zpívám však
jen kradmo, jen po tichu,
vždyť propadnul bych dostižen
snad kletbě nových mnichů.

Jich opat, ovšem cizinec
a tebou usazený -

je zlý - však víš, i tebe hnal,
proto žes poražený.

Ne, nehněvej se - pravda to
a tvá to vlastní vina.

Co dál - nu vždyť jsi živ a zdráv,
doufejme v hospodina!

Prozatím hov si bezpečně
u hospodáře svého,
snad kolébavkou bude ti
lós bratra Sázavského:

* * *

Bylo nás málo, ale s v á r -
naš bratr nedomřivý -
měl stálou bitku s každým z nás
a přec byl pořád živý.

Při službách božích pokrytec,
vstával i lehal s námi
nešel nám s krku, hodoval
a pil i zpíval s námi.

Ba neměli jsme oddechu,
až jednou z čista z rána
ne sváru jen, i bratrům všem
se otevřela brána.

Za branou čerstvých mnichů sbor
nám dával milou zprávu,
že knížeti se zráčilo
dokončit naší slávu.

Opata s bratry, hrobaře -
vše rázem vyhozeno,

a v teplé naše hnízdo těch
ledňáků nasazeno.

Kdo z nás chtěl mnichům otročit
a zpívat po latině,
směl jednou za den přisedat
tam k stolu do kuchyně.

K té hanbě nikdo nesvolil,
každý z nás cosi hlavou
jen pokynul, než rozžehnal
se s rájem nad Sázavou.

A pak se pustil žebrotou
a za každý kus chleba
dal výstrahu s tím příkladem,
že svorné lásky třeba.

To símě vzešlo v národě,
již dozrálo i v klasy -
kdybys byl žencem obratným,
zbudil bys nové časy.

* * *

U kláštera tam zaklepal
jen jeden mezi všemi,
však to již bylo po letech
a k tomu kmet byl *němý*.

Na bedrách vlekl truhlu svou,
do níž se kladl v noci:
nahlídli tedy, služný zpěv
že není v jeho moci.

Nahlídli, že jim nebude
obtížným dlouho hostem,

a že jen přišel ulevit
svým vetchým, starým kostem.

Či kletbou, či snad modlitbou
ten ret se pohyboval -
co na tom? že je šíleným,
nikdo nepochyboval.

V zákoutí církve, v truhle své
tam klečel neustále,
až jednou mníchů celý sbor
vyděsil nenadále.

Uprostřed hóry - v půlnoci
když postní byly časy
tu v celém sboru najednou
jak divem ztichly hlasy.

A z krypty v středu kostela
vyřítíl houf se stínů,
jako za dávna zpívaje
čest, slávu hospodinu.

K oltáři spěli - klenbou teď
jak hromem roztrženou
vylítli. - Kdož tam ještě stál
s tou rukou rozpřaženou?

Kdo vzýval jasná nebesa
nejhlasněj mezi všemi?
kdo teď tu kletbu provolal?
aj, to ten žebrák němý! -

Po kletbě zapad v truhlu svou
ten pokrytec podvůjný;
zkřiknul však ještě mroucím rtem:
„Hospodi, pomiluj ny.“

Roháč z Dubé

Opustil nás světů pán,
padnul Tábor u Lipan;
ještě však, jak bůh na tróně,
sedí Roháč na Sióně.

Aj, Sióně, sloupe náš,
či ty vrahům odoláš?
poslední ty skálo naše,
sval se, podrt' satanáše!

Zbroj se, bratře Dube, zbroj,
již se blíží zrádců roj! ...
Roháč na cimbuří sedí,
s pýchou dolů k zrádcům hledí.

Aj, můj vlastní vzácný strýc,
Hynce Ptáček z Pirkšteinic,
přitáh na mne s antikristy;
no, bude to šturm čistý!

Toť pak svolal celou zem
na mně ubožáka sem;
děti, dobrý, boj tu máme,
dokažme, že bít se známe.

Bratře Výšku v předhradí
ať se střelci seřadí.
Jelínku, hled' pravo k boku
máli čert chuť do útoku.

Ty Jeníku, v levo hled';

je tam sic dost příkrá zed',
ale z strany té se může,
zrádcům dobře vyprat kůže.

A ty Čapku, jdi rač spát,
chcešli zase utíkat;
chcešli však svou čest zachránit,
můžeš zadní fortnu bránit.

Já sám, jak se schýlí den,
podívám se na ně ven;
pana strýce vyhledám,
cepem mu tam salve dám.

Lide, teď se k dílu měj;
každý boží píseň pěj;
mistře, podej nám krev Páně,
ať se posilníme na ně ...

V tom pozazněl celý sbor,
až zasténa vrchol hor;
zbraní zvuk nebe proráží,
z dálky vrahy už poráží.

„Vzhůru, kdo je Čecha syn;
s nebe sstoupí hospodin,
horu Sion bude bránit,
a své věrné syny chránit.“ -

První útok zkusil vrah:
jakby házel k stěnám hrách;

jako hnilky dolů letí
antikristé ti prokletí.

Hasnouceho slunce zář
Roháčovu líbá tvář,
dlouho Sion ozařuje,
těžko se s ním rozlučuje.

Nad svatyní prápor tkví,
v krvi kalich se tam skví;
tomu vstříc teď smutně kyne,
pozdraví ho, a pak zhyne.

Roháč vstane: Teď je čas;
chudino má mečů tas:
Utichly již dole hlasy,
snad si napravují vazy.

Za mnou, ať se otužím,
pozdravím je oružím;
Pane Ptáčku, mnoho štěstí! ...
Už si k strýci cestu klestí.

Před Roháčem kráčí strach,
kam jen zhledne, padá vrah.
Noc již přešla, jitro svítá,
Roháč ještě cepem vítá.

V tom naň zvolá známý hlas:
Ustaň! což tě bere d'as?
Odpočiň si, lve Roháči,

už jsi zlapen v kleci ptačí.
Roháč spočne na chvíli,
hlavu k mluvci nachýlí:
Hrom tě zapal! tys to Janku?
Tak mi chráníš zadní branku?

Nač tu děláš křik a hluk?
co mi statný mateš pluk?
Věru nevím, vztekly Čapku,
rozumu-li máš jen kapku! -

Zticha, pane Rohatý,
my už nejsme ty a ty;
pohled' jen k své dračí díře,
jak tam oheň psů tvých zžíře.

Roháč zvedl zraků svých,
zhlédl Sion svůj a ztich;
horu Sion požár zžírá,
pod rumem mu lid umírá.

Ještě pěješ, lide můj?
S tebou skončím život svůj,
s tebou umru, lide stálý,
necht' se hrad i na mne svalí. -

V tom se ztrhl divý smích:
lev se cítil v okovích;
hrůzou, žalem unavený,
klesnul smyslů pozbavený ...

K Praze hne se Ptáček pán,
a s ním zrádný Čapek Jan;
na voze pak spoutaného
vezou smyslů zbaveného.

Již je vězeň dostaven,
a než druhý vzejde den,
leží Roháč nezhrožený
na mučičí natažený. -

Pověz, pane Dube, nám,
kde pomáhal ďábel vám?
mocli duší jste mu dali?
kde se druzí poschovali?

Co v kalichu dal jsi pít,
že se tě tak držel lid?
Čím jste lůzu zčarovali,
že vždy pro vás bojovali?

Připalte mu trochu bok,
pak nám sdělí každý krok ...
Bok mu pálí, zlámou ruky:
Roháč mlčí, snáší muky! -

Mistře kate, špatněs táh;
mám se tu jak v rájských snách.
Vzácní páni, málo hřeje;
Roháč se těm hračkám směje. -

Vzácné pány pojme vztek.

S kata práci pot už tek;
darmo vtip a namahání,
samých pánů pomahání.

Dub je tichý jako hrob,
těší se jen z pánů zlob. -
Dost! nač se tu namaháme?
vždyť ho viset uhlídáme.

Sejmete ho s mučičře,
přeslavného rytíře;
do rána ho opatrujte,
k houpačce ho připravujte. -

A než třetí vzejde den,
Roháč již je vyveden.
Sigmund král se z okna dívá;
Roháč spal sic dobře, zívá. -

Mistře kate, pozor dej;
o mne malou starost měj,
ale o tebe mám strachu,
že s té výšky slítneš, brachu ...

Slunce vzešlo; první zář
Roháčovu líbá tvář.
Tomu vstříc on smutně kyne,
pozdraví ho, a pak zhyne. -

Zhynul věrný Čechů syn,
Usoudil tak hospodin;

Sion, chudých útočiště,
obrácen je v spálenišťe.

Dávno shnil ten statný rek,
ještě však po mnohý věk
chudý lid se dal do pláče,
když si zpomněl na Roháče.

Bavůrek z Švamberka

Živě veselo je dneska na Chřenově,
tučný vepř a malvaz stojí po hotově,
veselí se chrabrý Švamberk Jan;
a s ním veselí se věrná jeho chasa
řve a houká že to hvězdami potřásá:
„Zdráv budiž Bavůrku! štědrý's pán.“

„Zdráva buď i kyprá perla, tvá Helenka,
pobožné to dítě, věrná ti milenka,
děva spanilá jak boží svět;
jako luna krásná pryč se od nás brala
za naše i své by hříchy putovala,
jako slunce vrátila se zpět.“

„Dobrý pán to prý, ten Jakub z Compostelly,
pro hříchy při cestách a ty na posteli
extraordinárně milostiv.“
Takto řve i žvástá Bavůrková chasa
nebojí se čerta, dneska ani d'asa -
pán je ve snách - tedy jaký div!

Mnozí ctitelé tu kalicha jsou páně,
pije se a zpívá divoce při žbáně -
pán dnes jedno oko zamhouří;
zamhouří snad obě; sám si berdo dává,
ač jindy opice na hrdle trestává,
přes noc mu se všechno vykouří! -

Nocí sladkou, dlouhou po blahém shledání
když ho děva líbá, vroucně bez lekání,
neboť smyla poutí vinu svou;
a věru ty oči dost se naplakaly,
návratem k milosti dobře udělaly,
neboť hřejou srdce lahodou. -

Přítulně se Janu kolem krku věsí -
v tom se lekne, pohne - čeho se tak děsí? -
zplašená mu z klína vyskočí.
„Co jest ti Helénko?“ - Neslyšíš ty hlasy? -
„Ztiš se milená, to křiky jsou mé chasy.
Ztiš se, rámě mé tě obtočí.“ -

Přítulně zas k srdci Janovu se vine,
z úst až najednou ji vykřiknutí zplyne,
vyděšená k oknu přiskočí:
Viz ty hrozné ohně, z dále, z blízka svítí!
„Bláhová, to mozky chasy mé se třpítí.“
Vroucně děvku k sobě přitočí. -

Toužebně ji svojí béře do náruče,
jí však dmou se ňadra, teskně srdce tluče:
Nebesa nám hrozí, Jene můj!
Rychle chop se meče - slyš ta rána -

most se kácí - běda, praská brána, -
oh, dovol, ať zdílím osud tvůj!

V tom se strhnou v hradě divé křiky
a do dveří vrazí a chytá se kliky
vrátný - šelma bystrá, zchytralá.
„Zle jest vůdce, Plzeňští jsou v hradě,
chtěl sem prachovnici zpustit na příhradě,
ale mrcha byla ožralá.“

Bavůrek tu stojí tichý, němý -
ale hluk se blíží, vrátný klesá k zemi
probodnutý cizím ocele. -
„Zpátky“ volá vůdce a dobývá meče,
zakryje milenku, jež se za ním vleče;
již se plní síň nepřítelem.

Jako makovice rube Plzeňáky,
dávno měl již svrchu na zrádné měšťáky
a teď zrušili mu sladkou noc. -
„Netrmácej se tak marně, zlý kumpáne,
za chvíli ti Chřenov nad kotrbou zplane, -
Pražané nám přišli na pomoc.“

A tu vtrhne hejtman pražských měst do síně:
„Darujeme život tvou konkubíně,
ty ale Bavůrku rač se vzdej.
Chasu tvou už máme; zpitá, poděšená
v nejbližším lesíku bude pověšená;
protož bratře, rači rozum měj!“

Jene, zhyňme spolu! prosí ho milenka.

„A kdo pomstí Jana? mrtvá snad Helénka?“

Dobře milý! s Bohem - budu žít.

Hrozným ousměškem se šklebí na měšťany,
tak že pojme strach vždy věrné Plzeňany,
žádný netroufá se přistoupit.

Políbí svou dívku - na to meč odpásá,
podá hejtmanovi - hlavou pak potřásá,
opouštěje na vždy Chřenov svůj.

Ale v lůně hradu, jenž mu v patách hoří
rozlehá se hlas, po klenbách co se boří:
Pomstím tebe, pomstím, Jene můj!

II.

Už ho vedou, volá lůza před rádníci -

Budou mu číst ortel, křičí uličníci.

Už tě máme, kmotře Bavůrku.

Chytili sme tě, kumpáne Bavoříčku,

mládež plzeňská ti strouhá harmrkvičku,

tátové a starci okurku.

Už vedou Bavůrka, na ryňk, na lešení;

tam u stolu sedí v plenárním sezení

Plzně velemoudrý magistrát.

Sedí v černých pláštích a hladí si brady

a za nimi stojí stráže husté řady

a nad nimi čouhá kmotr kat.

Na to povstal pisák, při mlčení hluchém

odpliv si, urovná pero po za uchem

a našeho reka takto oslovil:

*Jene z Švamberka, rectius na Chřenově,
Vulgo Bavúrku - náš kumpán po tom slově
taky odpliv, ale nemluvil.*

*Uváživši slavná velemoudrost naše,
že se jest rytířská urozenost vaše
dopustila těchto neřádů:
První neřád, že ste pŕlmistra našeho
dostav do svých drápů, jej, trojctihodného
tahal velezrádně za bradu.*

*Druhý neřád, že ste nám dobytek jímal.
Item: že ste lotry pod ochranou třímal -
Item: naše kupce napadal -
Item: hospodyni našeho pastýře
že ste chtěl obrátit ku pohanské víře
a jí přežalostný pardus dal.*

*Sumou: že ste kumpán, lotřík a tak dále,
odsouzen ste k smrti od samého krále
a ste tímto katu odevzdán. -
Když ho vedli houfem nazpět do žaláře,
pokynuli naň dvě bledé, známé tváře, -
dobrý konec byl mu zvěstován!*

Mnoho lůzy stojí kolem popraviště;
lůza panská, městská, vše to na jeviště
hledí, na němž stojí Švamberk Jan.
Bude s'at! Vrah Plzně! a lid, proč nejásá?
Bavůrek jest vesel, divně hlavou třásá.
„Dolů s hlavou! ať zví, kdo je pán.“

Bavůrek si klekne, ještě očma hrozí -
„Zavažme mu oči“ volají teď mnozí. -
Bavor vzdychne, hledě do dále -
Blesk mu v oko svítne! již má kryté oči,
již se mu nad hlavou katův topor točí -
již ho tne, a krev se vyvalí. -

„Hanba kate, znova - tni ho ještě jednou.
Co to? na co váháš, proč ti tváře blednou -
Kam to hledíš? K městu? Co to, kouř?“
Slyš ten křik, ten divý hluk, to bědování
Hoří, město hoří! K šturmu se vyzvání:
vzteklá se teď v lidu strhne bouř.

Vyděšený kat sám skočí tam s lešení -
Na stu místech hoří, spěšte k uhašení!
Lid se tlačí - kdo živ, spěchá dál.
A tu mezi křikem zoufalého davu
Bavůrek si střásl naseknutou hlavu,
dříve se však z hloubi duše smál.

Dudák

Starý dudák, bílá vrána,
zabloudil až k Praze,
když tu spustil kozla svého
nebylo mu blaze.

Kluci jako sršně za ním
píšťalce se smáli,

a zkušeni muzikanti
na tu hudbu láli.

Dopálil se starý dudák
zavřeštěl dudami,
přestal pískat - dupnul nohou
zaskřípal zubami.

Hej, vy páni, víte kdyby
dudáka nebylo,
jestliby to hejno písni
mezi vámi žilo?

Hej, ty písni, zdaž pak nejsou
setbou české země,
zdaž-li pak z nich nevyrostlo
muzikantů plémě?

Slavíte-li půlstaleté
hudby z mrtvých vstání,
zpomeňte i na staršího
dudáka, vy páni.

Ano hoši, nechte všeho
posměchu a hněvu;
bez dudáka nebyloby
dávno v Čechách zpěvu!

Růže na Kriváni

I.

Rozkošné ráno se to probudilo
a na Tatrách si slunko poskočilo,
tak vesele zasvitlo v údolíčko
jakoby zdrávo bylo mé srdíčko;
srdíčko mé to ale zdrávo není,
ten pěkný svět jen v žalost se mu mění!

Chodil po skalínách,
neminul dolinu,
všade hledal spásu
pro svoji děvčinu.
Pod hlavu jí vložil
třetí vínek svěží,
a ta drahá hlava
dosud chorá leží.

Hle, tu k ní se anděl blíží,
jenž ty očka spánkem klíží.
Dřímej, moje hlavo milá,
zdráva si se probudila. -

„Stůjte, otče, z pravé strany,
nenechte jí bez ochrany;
vy matičko v levo stůjte,
před zlým snem ji opatrujte.

Já sám s dovolením božím
sluch svůj na srdce jí vložím;

říkejte modlitbu vroucí,
ať slyším to srdce tlouci.“

Již svou hlavu k srdci kloní,
tlukot tlukotem se honí; -
uzříte, co láska umí -
hoch těm zvukům porozumí.

Srdce zvoní: „Milý hochu,
miluješ-li mne jen trochu
a máš-li mne za nevěstu,
na Kriváň si hledej cestu.

Bílý kámen, co tam hoří,
ten mé mladé srdce moří;
v plameni však rdí se růže,
ta mi k zdraví dopomůže.“

Skok - již letí pro tu růži, -
děva ale na svém lůži
procitnuvši zkřiknout chtěla -
proč? - sama to nevěděla.

II.

Kriváni s tou svou hlavou co rok bílou,
co rok se snoubíš zase s novou milou,
co rok ji pochováváš, oplakáváš,
a zase nové vstříc se zelenáváš.
Pro člověka takové lásky není,
ten mívá jenom *jedno* potěšení!

Vyběhl z dědiny,
spěje do výšiny;
v strachu hledí za ním
lidé z úvaliny.
Zlá to cesta vzhůru,
co krok v sních se boří, -
však tam na temeni
již ten kámen hoří! -

Na kameni, v mechu zlatém,
v ohni, jako v lůně svatém,
plane čarodějná růže,
ta, jež dívce odpomůže.

Pro bůh, stezky jsou neznámé,
cesta kluzká tam se láme;
skoku třeba - propadá se -
opět z ledu vymáhá se.

Před nim za nim sních se trhá,
v sráznou dolinu se vrhá:
lehké noze můstek tvoře
pod pádnou se v propast noře.

Náhle trhne se od skály
svůdný most, balvan roztálý - -
v strašnou prohlubeň se ztrácí
a náš hoch za ním se kácí:

V čas chytil se za křovinu,
v strachu hledí v prohlubinu. -

Hrůza! - nazpět víc nemůže -
ale před ním *v ohni růže!*

„Oj, ty osudnice žasná,
jak jsi svůdná, jak jsi krásná;
má jsi, má, ty spáso bolů,
s tebou musím, musím dolů! -

S chatřící, z níž dým se vinul,
s tou se loučil, nežli zhynul,
ještě kloboučkem zatočil
zlíbal růži pak a - skočil. -

A lid žehnaje se
k děvinu spěl lůži,
klada jí na spánky
skrvavenou růži. -

A děva ze spánku se probudila,
jak slunko zrána, zdráva poskočila -
uvítat chtěla jarní údolíčko -
a ještě někoho. - Bídne srdíčko!
propadlo jediné tvé potěšení,
ten krásný svět jen v žalost se ti změní.

Bludné dítě

V temných lesa hlubinách
sirotek se potuluje,
a těm lesním pustinám
duše tesknotu žaluje.

Ptaly se ho vůkol stromy:

Bludné dítě, co ti schází?

Dítě kráčí dál a štkáním
každý krok svůj doprovází.

Projde lesy, přejde hory,
až svým pláčem pohne bory,
tak že teskně pozašumí:
dítě jim však nerozumí.

V hloubce lesa potok vzniká:

Studánko, dej trochu vody!

„Pro lidské jen děti plynu;
ne pro hříšné víly plody.“

Vedle keřík jahodový;
toho prosí o jahody,
keřík ale hladovému
odepře své sladké plody.

Dítě včelku o med prosí:

Včelko, dej mi trochu medu!

A ta bzučí z medné rosy:
„Panchartovi - leda jedu.“

Včelka s smíchem dále lítá,
keř své jahody počítá;
včelka jinde rosu pije,
a keř jahody své kryje.

S nepokojem bor zašuměl,

rád by děcku porozuměl;
potok ale bujně šumí,
schválně děcku nerozumí.

Aj, v tom zazní lesem širým
žežhulice žalování;
při tom hlase dub i lípa
moudré svoje hlavy sklání.

Každý snětev napíná své
síly k slechu pozornému,
každý lísteček naslouchá
s chvěním zvěstu žalostnému.

Lístky chřádnou, bor se chvěje
žal jim družné žežhulice
každý lístek rosu pláče
a bor šumný nezní více.

*Běda, běda, zavzní hory,
naše paní, dobrá víla
se svým krajem už se loučí
by nás navždy opustila.*

*Běda, běda, zavzní bory,
naše paní, dobrá víla,
nebude nás pěstít více,
v kukačku se proměnila.*

A kukačka žalným hlasem
s lípami se vůkol loučí,

stinným dubům ale snažně
svého sirotka poroučí.

„Pěstovala jsem vás, lípy,
i vás, duby, kochala jsem;
starejte se o mé dítě,
neboť ve vás doufala jsem.“

„Bolí mne to, že se od vás
na věky teď loučit musím,
ale pro své milé dítě
ráda všecka muka zkusím.

Třeba mne teď boží ruka
v ptáka žalů zakouzila,
přece plesám, že jsem lásky
sladké něhy zakusila.

Věčně zdrávi zelenejte;
já v cizinu zakletá jsem;
sirotku jen mřít nedejte,
pak i v klatbě blažená jsem.“

Po těch slovích lesní stromy
takto k vlnám promluvily:
*Nechcete-li, zlostné vlny,
abychom vás nezkalily -*

Nechcete-li, abysme vám
chladných stínů nedopřály:
kážeme vám, byste dítě
pramenem svým pookřály.

Bázkivě se vlnka krouží,
věru nechce vlastní škody;
aby sluncem nevypráhla,
podá děcku chladné vody.

Na to vlnka přísným hlasem
takto květům pohrozila:
„Nechcete-li, bych vás déle
čerstvou vodou nerosila:

donuťte keř jahodový
ať své jahody odkryje,
sice každý květ i trávka
naposled mou vodu pije.“

A hle sousedky na vůkol
samy jahodník odkryly;
tak že nejsladší jahůdky
siré dítě občerstvily.

Kvítky na to bůjné včelce
taky tajně pohrozily
a dětinskou žehravostí
hlavky své do stínu kryly.

Takým vzdorům bystrá včelka
okamžitě srozuměla,
bzučíc, bručíc k medovníku
sama s děckem doletěla.

Na to dítě ukojené

ustalo od žalování;
již i spánku požehnání
nad hlavou se jeho sklání.

Dobrotivá příroda tak
děcku zahynout nedala;
protože se vlastní máti
za sirotka přimlouvala.

Na rozloučenou teď zavzní
žežhulice dík a lkání
a nad dítětem se tíše
stinné stromy smutně sklání.

Nedochůdče

Pod jilmou na stráni, v zemi nesvěcené,
leží zakopáno dítě pohozené.

Vlastní rukou ho tam matka zakopala
tajně o půl noci - ani nezplakala.

Ani roveček mu nikdo nepřipravil
ani křížeček tam nikdo nepostavil.

Teskno je tam, pusto - jenom v noční době
něco se tam ozve v tom zakletom hrobě.

Něco podobného ku dětskému pláči -
bílé dítě tam po svadlé trávě kráčí.

Oči má zapadlé, to samou žalostí,
a v tvářích má vrásky, to samou starostí.

Jen když měsíček mu květinu ozáří,
tu probleskne radost jeho smutnou tváří.

S potěšením hned se ku květině kloní,
však sotva k ní sáhne, už je taky po ní.

Sotva se jí dotkne, uvadne, opadne;
ach, nekvete jemu v světě štěstí žádné.

Kdež pak by se pro něj taky štěstí vzalo,
když proň žádné oko nikdy nesplakalo?

Když ho nikdy žádná matka nelíbala -
kdež pak by se pro něj jaká láska vzala? -

Proto se vždy zase nazpět k hrobu krade,
a když se vytrápí, tu se k spaní klade.

A pak se mu snívá, že nevadne kvítí,
že ho matka líbá; - chtěl by věčně snít!

Bludný pacholík

(Pověst z Ukrajiny)

U malé vdovy kmotra sedí
a mezi tím, co slze cedí,

stále jí hučí do uší,
že dlouhý pláč jí nesluší.

„Věřte mi, škoda nastokrát,
co živým patří, mrtvým dát,
těch neprobudí žádný pláč -
s láskou se musí hospodařit.“

„Ach, prosím kmotra - mlčte rač!“

„Věřte, že hřích to mladost mařit,
to trápení je hloupá věc.“
Již vstala - teď snad půjde přec,
ne - stále ještě vede svou:
v tom haf, dav hou -
zdá se, že stín tam dole zaštěkal.

Ten zvuk vdovičku polekal,
kmotra však, baba jedovatá,
přiskočí k oknu -
„Co to bylo?“

„I moje zlatá, boubelatá,
dvé oči se tam zajiskřilo,
odpusťte, prosím tisíckrát,
vždyť se mi ani v snách nesnilo,
že překážím.
„Pro bůh, co máte?“

„Holoubku, vy se ještě ptáte,
chudáka čekati nedáte -
již půjdu.“

„Ale prosím vás,
za mák těm řečem nerozumím.“

„I vždyť já také mlčet umím;
zejtra se ale pozvu zas.
Dobrou noc, moje dítě zlaté,
jen šetrte svoje jasné oči.“
Pomálu ke dveřím se točí
a plete páté přes deváté,
ve dveřích ještě vede svou,
v tom haf, dav hou!
jako by vlk tam dole zaštěkal.

Však babu zatím kozel vzal -
Jak ouzko vdově o samotě!
chce zazvonit - slyš: t'uk a cink,
jako by někdo v okno řink'
a z pece skočí staré kotě,
tím skokem svícen převalí,
zamňoukne, prskne - vyletí -
a v tom je píseň slyšeti,
jenž zavzní tíše z pozdálí:

„V pustých stepách nám zhynul den,
před vlkem strach nám plaší sen,
bloudíme v tmách, můj pes i já,
ach, kdo nám chléb a nocleh dá.

Ta šírá step zlá hostina
a lůžko zlé ta roklina,
zlá peřina ta chladná noc -
ach, kdo nám přijde na pomoc!?

Můj pes vždy dobře čenichá -
což tady duše nedýchá?
byla ta svíce bludičkou?“
V tom haf, dav hou -
ba právě, lačný pes tam zaštěkal.

Vdovičku úžas popadal.
Zděšená ve tmách lůžko hledá,
aby se do mdlob převalila,
je ale tak nesmírně bledá,
že bledost i tu noc proniká,
vábný to zjev pro pacholíka;
teď vzkřiknutím se vyradila
a znovu píseň zazvučila:

„To není klam! - kdo tam, kdo tam?
dovolte, k vám ať zavítám,
jsem sám - jen věrné zvíře mám,
ach, dejte chléb i lože nám.
Přispějte, ach - otevřte prah,
nemějte strach - vždyť nejsem vrah;
bloudíme v tmách, blíží se noc,
přispěšte bídným na pomoc.“

A zpěvák ještě neumlk’
a v dáli již tam zavyl vlk,
zavyl tu lačnou píseň svou -
v tom haf, dav hou
zděšený pes již z blízka zaštěkal.

Žebrák na okno zaklepal,
luna se z mraků vyvalila,

a vdova k oknu přiskočila;
„Kdo to?“ dí smělejší teď žena,
žalostnou písni obměkčena;
Istná luna vylila svou zář
tam na mladou a slíčnou tvář! -

Zavrзло okno: „Dobré dítě,
pojď bliž, ať oko uvidí tě.
Čí jsi?“
„Nikoho v světě nemám.“
„Kde domov tvůj?“
„Ten stále hledám.
Jsem bludný, sirý pacholík
a hledám dobrou matičku.“

„Pro pána, snad jsi pikulík!“
„Najdu-li hezkou vdovičku -“
„Čtveráku, zdáš se pochlebník“ -
„Za teplou v zimě světničku
a chladnou v letě, složím dík
a k tomu sladkou písničku“ -

Utíkej, hoch ten omámí tě!
„Aj, vždyť to jenom chudé dítě!
Postůj drobátko, milý hochu,
co na krbu jen rozzhu svíci.“

„A nevidíme při měsíci?
a zatím mám tu hlady mřít?“

„Věru jsi nedočkavý trochu,
půjdu ti vrátka otevřít.“

„Jenom zde kytku odestav -“

„Pro bůh!“

„Jsem tady - živ a zdrav,

víš - rád bych šetřil pověst tvou -“

v tom haf, dav hou,

za pánem skočil pes a zaštěkal.

Hned v troubě kůře vyčuchal,

neproše nic o dovolenou

dones to věrně pacholeti,

jenž zatím vdově u kolenou.

„Věřu, že hltavé jste děti!“

„Nač jídlem dlouho času mařit?“

„Chtěla jsem oukropku zavařit.“

„Chutná i chléb, když pravý hlad!“

„Chtěla jsem vám i medu dát“ -

„Za med já dávám hubičku!“

„A teď mě nech - ať mohu stlát“

„Za lože dávám dušičku! -“

* * *

A k ránu baba zaklepala,

„Nu kmotra, či jste dobře spala?!“

Div krásy

Tři hvězdy slítly s nebes báně,
že bylo teskno hledět na ně.

Rázem v tu samou sletíc dobu,
k osamělému padly hrobu.

Koho ten pustý příkrov chová?
tam žena spí - třech mužů vdova.

A s každým jednu dceru měla,
každá z nich právě odumřela.

Ta první ducha vypustila,
když robátko své dokočila.

A na druhou smrt zavolala,
když otčenášek doříkala.

Ta třetí před zrcadlem stála
a ještě v rakvi se usmála!

Ty dvě, ty mají lehkou cestu,
třetí chce d'ábel za nevěstu.

Do brány pekla čerti jedou
a vezou králi pannu bledou.

Panně se hrůzou ježí vlasy
a král se lekne její krásy.

Mluv kdo ti dal to hladké líčko? -

Pila jsem vlastní matky mlíčko.

A kdo ty oči půjčil tobě? -

Můj tatíček je líbal obě.

A kdo tou krásou odíl tebe? -

Myslím že dobrý pánbůh s nebe.

Ďábel se toho slova lekne,

že s celou chasou před ní klekne.

Odpusť, nemáme k tobě práva,

jsi prosta hříchu, budiž zdráva.

Jdi, navrať bohu tu svou krásu,

a oroduj za naši spásu.

Rci mu, že jeho dílo ctíme,

že se mu rádi pokoříme.

Krásu i v pekle divy tvoří! -

a od těch dob se peklo boří.

Přástevnice

V stínu chladna borka
malá chatrč stála;
mladá přástevnice
před ní sedávala.

Zpívala vám písně
plné veselosti,
ale kdo je zaslech'
plakal túžebností.

A kdo spatřil její
sladké usmívání,
tomu tlouklo srdce
láskou bez ustání.

Kdo jí ale v plamen
černých očí zhlednul,
ten v náruči smrti
zvolna touhou zblednul. -

Najednou veselé
písně přástevnice
utichly a nikdy
nezazněly více.

A to její sladké
jasné usmívání,
změnilo se v temné
hořké žalování.

Ztichla; - vypadlo jí
z rukou tenké přáslo,
a to černé oko
zkalilo se - zhaslo. -

Bor mi vypravoval,
že v tu samou chvíli
projel jeho stíny
kůň a jezdec bílý.

Jezdec na smrt bledý
s hrdým běsným okem -
a za ním že na sta
víl se hnalo skokem.

Dněpr

Po Dněpru vlnách, po stepi širé
zavál krutý vítr, to v srdce siré
po Dněpru vlnách.

Dvě léta i půl zří v dálnou tu dál
dvě léta i půl jí muž zanechal
po Dněpru vlnách.

Viz tam sivý kůň uhání domu -
na koni kozák a děvče k tomu
po Dněpru vlnách.

I skryla se v houšť čekanka bledá;

druhý den kozák svou ženu hledá
po Dněpru vlnách!

Pověst z výspy sv. Heleny

Vymknul se z dráhy v chvíli příhodné,
a bodnul oře, pádě do lesů:
dozorství katů svých děl nesnesu -
bojovna césara to nehodné.

Zastesklo mi se dávnou svobodou
být o samotě; - dobrý koni můj,
měj zvůli svou - nešťastný jezdec tvůj
ji dávno nemá; těkej přírodou!

Celou Evropu jsme tak pospolu
bez uzdy, bez překážky protékali:
však teď nás za živa tu zahrabali -
cítíš to, koni můj, že neseš mrtvolu?

Přec ale skákej - každé řinknutí
tvé podkovy působí vrahům strach;
ba dráhy naší vyvalený prach
až nejzáz do Evropy nese leknutí.

Však ticho - jsem tu k skále přikován -
ne choroba, nadsíla ta mne ztlací,
a tělo duchu mému nepostačí,
jinák bych přeskočil sám oceán! -

Titánský jezdec v houšť se ubírá -

tu potok, bařinu, tam rokli pŕeskočí,
až stane ve výři, tam koněm zatočí,
a hledí k severu - - teď slzu utírá!

* * *

Zaslechne písknutí - dozorcův znamení -
tam v pláni již i jejich zbraň se leskne,
již konec maření a chvíle teskné -
rozhněván letí v dol, a za ním kamení.

Nedbá! Divými skoky samotu
vždy hledá, až jí najde v údolí,
kde potom šumí, ptáče šveholí -
jak ticho, líbezno a volno tu!

Pŕes potok lávka vede - tou se ubírá
dívčina mladá s věncem, s kytičkou,
potřásá smutně zlatou hlavičkou
a pláče - zástěrkou pak oči utírá.

Pán světa s koně skočí, jde jí vstříc:
„Co pláčeš? Je ti líto květů vybledlých?
Svěžejší nerostou v těch půdách zlých -
čekej až do jara!“ - I pohladil ji v líc.

„I vám se nelíbí? Já je tak ráda mám,
z rána tak vonné a tak čerstvé byly -
těm pánům v městě se však nelíbily,
a já pŕec doufala, že všechny rozprodám.

Včera jsem hledala až do noci,

krásnějších najít sem již nemohla -
ráda bych matce byla pomohla,
co leží od jara ztrápena nemocí.

Chtěla jsem v městě léky koupit za to -
„Dej mi ta kvítka“ - prosil panovník.
„Vždyť se vám nelíbí!“ - „Jsem květů milovník!“
I zlíbal kytku a dal za ni zlato.

„Ten obraz, pane, je vám podoben -
dovolte, nechám si ho na památku;
snad potěší mou usouženou matku -
teď s bohem! - spěchám, chýlí již se den!“

Usmál se císař, koně přivolal:
„Co den ti za kytku podobný obraz dám,
ukaž jej matce. Je ti byt můj znám,
a víš, kdo peníz ten ti daroval?“

„Nesmíme s vámi vlastně mluvit ani,
však zejtra donesu vám kytku zas,
litujem vás - ba dobře známe vás:
jste Francouz, jehož střeží Angličani.“

Vyskočil na kůň, a tak bolně zkrík,
že každý lístek zachvěl se po háji -
to bylo v lednu - ach, a v blízkém máji
ležel již na marách Francouz a bojovník!

Neviděl více dobrou dívčinu;
že ale máť se šťastně uzdravila,

co den mu vděčná dcera postavila
pod okna až do smrti čerstvou květinu.

I našel mír ten rek a samotu.
Jen dívka někdy přijde v údolí,
kde u potůčka hrob - kde ptáče šveholí -
jak ticho, tajemno a volno tu!

Orel

Rci mi, orle bystrozraký,
rci mi, jak umíráš?
či ty mroucím, kalným zrakem
do mraků pozíráš? -

Rci mi, orle bystroletý,
či svou perut' skládáš?
aneb snad jak duše moje
v letu mřít si žádáš?

Ani v letu ani v mdlobě,
orel neumírá;
on svým jasným smělym zrakem
v mraky nepozírá.

Jen před sluncem hrdou sílou
perut' svou rozkládá,
letí k nebi, a od něj tam
věčný život žádá.

Bouře

Ladným luhem bouře táhne,
černé mračno nebe kryje;
zvonů srdce teskně bije -
ha! tím spíš je blesk zasáhne.

Nebem mým hněv boží táhne,
vášeň kypí: vzdej se zmije!
Nevzdám! srdce s touhou bije,
vždyť po božím hněvu práhne.

Píseň rybářky

Lehce moře snáší bouři zlobivou,
srdce mě však těžce nese bouři svou.
Ach, ty blesky boží jsou tak divoké,
a moře mých žalů je tak hluboké.

Plula pyšná loďka z krajů dalekých,
vlákaly ji tůně do propastí svých.
Na palubě loďky stál tam krásný muž:
Pomoz mi, rybářko, pomoz, tonu juž.

Vrhla jsem se, vrhla v bouřku děsivou,
bych spasila muže smělou rukou svou -
ještě mu na duši ležel temný mrak,
a již jsem ho hřila, líbala mu zrak.

Líbáním, to žhoucím, oči otevřel

a přece tak chladně tu mou péči zřel.
Marně se mi žhoucí oko zrosilo,
o almužnu lásky marně prosilo.

Vstal a děl: Můj dík! zde vem svou odplatu.
V klín pak vysypal mi hrstku dukátů -
Darmo jsem tě, pane, v moři zlovila,
když tě morská tůně srdce zbavila!

Lehce moři snášet bouři zděšenou,
ale mne, jak snésti lásku zrazenou?
Ach, ty blesky boží jsou tak divoké
a moře žalů mých je tak hluboké! -

Strážná hvězdka

Ruce sepiaté na klíně
sedí panna bledá,
a po nočním baldachíně
hvězdičku svou hledá.

„Pověz mi, ty hvězdko moje,
proč ty nevyházíš?
Dávno vyšly družky tvoje,
jenom ty mi scházíš.“

„Moje duše přemilená,
jak bych mohla svítit;
když ty jsi tak zarmoucená,
nemohu se třpítit.“

„Mé světýlko vyvolené,
znáš mé zarmoucení;
znáš mé srdce opuštěné,
když můj hoch tu není.“

V tom zařehal koník bílý,
šuhaj s něho skočí,
a již slze pozalily
dívký krásné oči.

On to! letí k blahu svému;
jak jí srdce tluče!
zkřikne - a hochu milému
letí do náruče.

* * *

Po nebeském baldachíně
hvězdičku svou hledá,
pacholátko má na klíně
a je láskou bledá.

Vzešla strážná hvězda její,
samotna nesvítí -
družky dvě ji provázejí
a teď spolu třpytí.

Matka z lidu

Tam naproti Kokořínu

leží v rumech kostelík,
v jehož temně-pustém klínu
pohřben ležel pacholík.

Tenkrát, když pro pacholíka
kopali ten věčný byt,
stál tam v stínu kostelíka
tajný smutný svědek skryt.

Na bidélku dvě družičky
nesly malou truhličku,
jakoby dva andělíčci
k nebi nesli dušičku.

A ty dívčiny se smály,
byly kvítím zdobeny,
a když hrobík zasypaly
šli dál - květů zbaveny.

Čí jsi bylo, dobré dítě,
že tu žádný neplakal?
což ani nepohřeší tě
ten, co tobě život dal?

Což se divím! vždyť i ráj můj
taky tak byl pochován,
když jsem spatřil drahý kraj svůj,
jak byl k hanbě přikován.

Když ho láska, sláva kladly
s hrozným smíchem do lůže,
tu můj lid a klid můj svadly:
kdo jim z hrobu pomůže?!

A když vzkřísit není dáno,
proč tu nikdo nepláče? -

Světy hynou! - nevidáno

hocha, lidu - tuláče! -

Nedovoláš se víc tónů

jednou shaslých minulých;

nevyžehná bol Siónů

v hroby věčně sesulých.

Skryj se, tam se kdosi blíží,

ať tvé slze nevidí -

Aj, to žena; co tu tíží,

že utíká od lidí? -

Jako lvice, skoro letem

od chatek tam ubíhá,

když zanáší kořist dětem,

ledva stín ji dostíhá.

S pláčem volá děcka svého:

„Kde jsi, moje poupátko?

Vyrvali tě z klína mého;

ozvi se, mé kuřátko! -

Ty jsi zdřímlo jen, mé dítě,

bledým strážcem zlíbané,

a ti zlí snad pohřbili tě,

z náruče mi vyrvané! -

Tu jsi, tu, můj pacholíčku,

nebudeš tu do noci;

zdrž jen chvílku svou dušičku,

já ti přišla k pomoci.

Ta zem těžká ti být musí,

vid', mé zlaté děťátko?

a ta rakev, ta tě dusí -

vid', mé drobné robátko!

Ale již tě matka tvoje

v náruči své ohřeje;

probudí tě srdce moje,
a tvá duška okřeje.“

Jako žebrák, když odkryje
zlato, perle, poklady,
lačným strachem v zemi ryje,
mžikem shází hromady:

Tak tu žena dohrabala
mžikem se až k dítěti,
a když rakev vykopala,
ustala již kvíleti.

Strhla víko - v náruč skryla
mrtvé dítě milené;
chladné tělo dechem zhřila,
myla oči sklížené.

Aj, a ústa ulíbaná
počala se usmívat,
a ta očka zadychaná
počala se otvírat.

A když dítě matku zlatou,
jako v spánku spatřilo,
tu se jiskrou v duši zňatou
z tvrda spánku zbudilo.

Jaký ples to! - poutník ale
při tom hořce zaplakal;
rychlým krokem odtud' dále
v širé kraje utíkal ...

Jeho národ osiřelý
proniká mu útrobu;
toho snad už nevyželí
žádná matka ze hrobu!

Matce

„Proč tak smutným jsi a zasmušilým:

k radostem nižádným nespěcháš;

proč vždy sám jsi - nikdy neveselým?

tyť své dny mladosti provzdycháš!“

Tak se ptáš, má drahocenná máti,

se slzícím okem starosti;

ach, že s tebou musím zaplakati:

Prchly věčně dny mých radostí! -

Slyšela jsi ptáče jasně pěti,

kterému upadlo hnízdečko?

Viděla jsi poupě rozvíjeti,

kterému usvadlo srdéčko?

Ssála jsi z vióly dechy vonné,

která práhla sama na poušti?

Slyšela jsi zpěvy bezouhonné

slavíka, když *sám* lít do houští?

Žádný nepěl a se neradoval

kdo byl sám a sám, to s bolestí;

nuž, kdo na mne smích by požadoval,

když ně zná, že prost jsem radostí! -

Jako ptenec, zbuzen ve vajíčku

proklobává se by zalítnul,

tak mi láska tloukla ve srdíčku;

ptenec udušen však zaniknul.

V útrokách pak city pozaplály,

že se lyra pýchou zachvěla;

brzy však jí vichry pozavály,

tak že prasklou strunou dozněla.

A v tom bouře počala mnou třásti,

vzteklá bouře vášní všelikých,

bol a hrůza že se jali krásti
do ňader mých, bojem divokých.
Stál jsem sám, co skála v bujném moři,
odolal jsem zhoubným orkánům,
tak že vašeň více nepokoří
mužnou hruď mou podlým satanům.
Bojoval jsem, zvítězil a *padnul*;
vášni novou, krutou, nejtěžší:
Slávu hledám! - jiný cit uvadnul.
Aj, kdož teď mi ducha potěší!? -
A zas boří se mi po čem práhnu,
tak že chví se tajný duše nerv:
Vím, když stupeň nejvyšší dosáhnu, -
věčnou slávu, že jsem přec jen červ.
Červ jen, červ, s planoucí jiskrou boží,
hnusně zakalenou vášněmi;
jehož cíl: až kosti k hrobu složí -
jehož sláva: hvězdy zachvění.
A když to mi v ňadrech věčně hoří,
či můj zrak se může lesknouti?
Či jsi vstavu, když mi vše se boří,
jedinou mi radost vdechnouti?!

(1845)

Dopomínání

Slzo, perlo zdroje posvátného,
ty balzáme velkých mých bolestí,
když jich nelze déle srdce nésti,
roň se, roň po tváři s oka mého.

A co hledáš, srdce marné, dětinské?

Což to hříšné - praví srdce bolně -
hledám-li dušinku se mnou živou, mroucí;
outlou, vřelou, láskavou a vroucí?

Není! - ty však velký jsi pro lásku;
chováš v sobě svět a vášně titánské.

Srdce mé však nechce mírněj tlouci,
nerozumí duši pro velikost žhoucí:

Sám ses vyrval z víru pozemského,
sám ses vyburcoval ze sna lahodného;
nuže, sám si cestu v poušti klesti,
sám si hledej stéžku k slávě, k štěstí!
Hrděs pravil: Palma nikne v houšti,
velikou se stane jen na poušti;
nebezpečnáť cesta k slávě svaté -
poslechnu však ňadra touhou zňaté,
poputuju Saharou, neklesnu,
až ukojen zdřímnu v slávy ve snu! -
Tak jsi pravil; a přec je ti teskno
na tom velkém, pustém, žhavém moři;
darmo dusíš - plamen doutná, hoří,
svatá touha nezkojí ho, neumोří! -
Po lásce věčně žízni srdce moje,
nedbá na své rány, láskou zasazené,
hyne touhou - polomrtvé, zemdlené -
žádá lék na pusté rány svoje,
lačně sladkou lásky kořist žádá:
a přec ví, že samo v oběť padne,

že mu blaho nepokvete žádné,
že ho čeká srdečná jen zrada -
Víš to, a přec lásku, ach, jen lásku žádá!

(1846)

Na moři

Moře pojímá mně v náruč svou,
zanáší, zanáší i touhu mou;
jak mocně dmou se ty hlubiny,
jakoby znaly mých utrob pustiny.
Hraj si, kolíbej, vlnu drahá,
nezkolíbáš ty co v ňadrech mi hrá!
Aj, přenesmírná ty hladino
bloudících duší jediná dědino,
či znáš se k pěvci raněnému,
na širém světě samotnému?
Vy vlny, či srdci zbouřenému
a písni jeho porozumíte?
souzvučně s ním či zašumíte,
a rády zpěv žalný uslyšíte?
Zaneste ho pak, vlny drahé,
šeptejte ho vlny jedna druhé
i zdělte labským ho vlnám
a českým rájským dědinám;
ty pak Labe družce svojí,
Vltavo, ty drahé Praze mojí.
Jí šeptejte vroucí políbení,
od mé duše srdečné pozdravení.
S bohem děvo, rozkoši má,
nevěrné moře mne pojímá

a nese dále ku končinám,
kde budu věčně, ach, věčně tak sám;
žádný rozumět mi tam nebude,
a v srdci mém, ach, tak prázdno bude,
to prázdno to zajme jen hluboký žal -
a však, vlny, neste jen dál mně a dál! -

Modlitba

Otče můj! který tak přeláskavě
vedls' srdce moje od dětinství,
od prvního tluku v malém nemluvnátku
do tlukotu v mládci bujně-smělém!
Pane! kterýs učil tlouci
srdce moje pro vše dobro v světě,
jenž znáš útroby a city moje:
neb tys sám mne učil cítit, mluvit -
smilůj, smilůj se teď nad chovancem svým!
Zplanula v něm svatá věčná láska,
a on bloudí nyní světem širým
hledat srdce, jež by rozumělo
neukojitelné touze v ňadrech mdlých:
Nikde však ohlasu nenachází! -
Vím to, vím, že v světě jej nenajdu,
neboť od každých tu lidských ňader
jsem vyloučen, vyhnán, proklet,
proto že mi žádný nerozumí.
Kdyby znali velkou mojí lásku!
Neznají však - jako vrahu kážou
všude dále, pryč mne v pouště jíti,
a sílají hromy v srdce moje,
které vzteklou zplanulo lítostí,

tak že nenávidí lidstvo celé!
Protože spálili srdce moje
hromami na něj sesílanými -
a v mých útrobech je jako v místu
v kterém dub stál, a však hrom zatloukl! -
Vím to, vím, snad hříšné jsou mé touhy,
tuze velké, zpupné, světoborné;
Otče můj, však tys je v srdce vštípil!
Dal's mi je, ne aby - v zříceninách osudnýchli -
nepodlehnuv budu pevně státi,
vášní pán, jedinkou svatou vášní -
smrt mé touhy na věky zdusila,
s lichým srdcem i má duše shnila!
Otče, ne - to ty nemůžeš chtít!
Slyš mé prosby, teskné moje vzdechy
svědčící, že příbuzen jsem tobě!
Pane, hospodine - smilování -
smilování! ty nemůžeš, nemůžeš to chtít,
aby prachu syn hynul, umíral,
tobě, tvůrci svému, předhazuje,
žeš' ho zradil, žeš' pro bídnou hříčku,
- pro kterou sám zloboh by se zhrozil -
dals' ty touhy v červa nešťastného ...
Bože, tvůrče, otče - smilování! -

(1846)

Práhnou po tobě

Div se, div se, duše malicherná,
velkolepým tvorstva všeho krásám;
div se a nauč se v díle velikánském

poznávati tvůrce svatomocnou ruku.
Jaký tajný souzvuk vane tím všemírem,
jaký tichý život, jaké živé ticho! -
Děkuj matce svojí, že ti vřele hlásá,
že jsi velikého, dobrého měl otce. -
A on žije, žije, na tě se usmívá! -
Tuším já to, doufám, cítím, že mi blízko,
že mne tíše žehná rukou svou otcovskou,
že ve velký plamen jiskru rozžehává,
který v ňadrech mých má hrdě pozaplátí. -
Otče, až se k tobě vrátím po své pouti,
přijmeš syna svého, když ti k nohoum padne
a sebe celého bude v oběť klásti?
či pokyneš chladně, aby zhynul,
protože v přírodě všecko zhynout musí? -
Nic neodpovídáš! - Příroda jak jindy
krásně se usmívá - ba i nad hřbitovem.
Nenecháš mně žíti? život, jest on tamo? -
Příroda je tichá, mírná a pokojná;
protože to neví, nic neodpovídá -
a sám světovládce, ten, jenž osud řídí -
ten, po němžto práhnu, nic mi neodkrývá -
žel, snad *nikdy* že můj duch ho neuhlídá! -

(1847)

Večer před bitvou

Budu-li pak ještě žíti,
až zas měsíc pozasvítí?

Až poplyne tichou nocí,
budu-li pak plakat moci?

Když mně smrtná kule schvátí,
nebudu moct zaplakati.

Když mi palaš protne hlavu,
nebudu pak plakat v stavu.

Skoro mi však lépe bude,
když Morana mi zahude.

Zpomínky jen duši žerou,
jenž se těžkou hlavou derou.

Když jsem z domova vycházel,
tu mne někdo vyprovázel.

Děva má mně provázela,
hořce se mnou zaslzela.

Jakoby to předvídala,
že mi navždy s bohem dala. -

Ach, ty matko moje milá,
cos mne s bolem porodila -

Cos mne s bolem odkojila,
hle, již syna jsi ztratila! -

Synu, synu - drahý synu,
opustil jsi domovinu.

Kdo tě bude těšívát,
tesknotu tvou zkolíbávat? -

Nelkej, matko, nelkej více,
kolíbek tu na tisíce.

Když mně zchvátí vrahů zloby,
jsouť již uchystané hroby.

A ten víchr, co tak hučí
kolébavku mi zazvučí:

Ululá mně v sladké spaní,
ztichne trapné zpomínání.

Tiše! slyš, již roh zaznívá,
na bojiště nás vyzývá.

Kule smrtonosné, znějte,
povinnosti své konejte.

Zpomenu-li na svou máti,
nedejte mi zaplakati.

Zpomenu-li na svou milou,
pusťte srdci mému žílu.

Jestli budu sobě přáti
i pro svou vlast bojovati,

A jestli bojovník boží
doufal, tam že kosti složí;

V ňadra snivé smrt mu vražte,
že je blázen mu dokažte.

Vzhůru tedy v kruté seče,
sedlej koně, taste meče! -

Zpínej se jen, koni drahý,
dnes mám chutě na ty vrahy.

Padnu, skoliv jich do syta,
jak poslední Orebita.

(1848)

Resignace

I.

Zdlouhavě se kradeš, zákeřnická smrti,
doby poslední mi otravovat žádáš;
šípy samoty mně polehounku drtí -
chceš, abych se tobě k nohousm vrhnul
a mých ideálů zlatý oltář strhnul,
abych zapřel sebe a svou sto-uERR svatou,

abych pak před modlou choroby své padnul
s berlou znova vzatou, málomyslně zchřadnul;
bys pak na z kropené rakvi mojí stála
a vítězně všem se snahám lidstva smála?
Ne tak! do svatyně ňader mých nevníkneš;
chrámy věčné pravdy, nepronikneš;
dotkneš-li se bran, zahučí búrné zvony,
které celé lidstvo v poplach vyvolají -
jak se pak tvůj klam a moc tvá ztroskotají! -

II.

Aj smrti, až mne bude chtít vraždit ocel tvůj,
jak chladně jej pocítím! Duch mých krásných snů,
truchlící však pokojný, zoře blahých dnů,
ti požehnají mírem poslední tlukot můj.
Nuž přijď a zboř ten chrám posvátných světů mých,
i v zříceninách tebe duch můj strašit bude,
a ten, kdo jeho blahou paměť nezabude,
ten vystaví mu kapli ve vděčných ňadrech svých.
Tak jak rusálka sídla posvátného,
i když ho zničí necitelná moc,
co duch v paměti lidské tím víc žije,
čím víc se v samotu a smutek kryje,
tak bude žít duch ideálu mého,
až v den se promění ta dlouhá noc.

(1850)

Sláva synů mých

Viděl sem tě tonout v bouře zkázném lůně -
hrdá duše má ti spěla ku pomoci;
odtrhlaš mou ruku - vrhla ses do tůně -
a já tvou památku pohřbil v srdce noci.

Zjevila si se mi, boží znak na čele,
snů mých noční dítě, dcera srdce mého,
svaté hněvy v duši, vášeň v luzném těle,
život, ráj a peklo pěvce blouznivého.

Zbor mých zmdlených duchů, vzkříšení zajásal -
spásu provolával ohlas po vši vlasti;
chodil jsem se modlit, kde se div ten hlásal,
s vírou pohlížeje v srdce do propasti.

Již jsem se tam vrhal do věčnosti brány,
bych s tebou zalítnul letem nesmrtelným,
již jsem viděl celé světy ztroskotány,
mečem tobě svatým, pro svět necitelným. -

V tom se mne tkla ruka, jako smrti chladná;
stín to v život zkletý, v srdci pohrobené ...
Tys to, moje dítě? - led - a přede tak vlnadná -
jsou to tahy tvé, ač smutkem rozladěné.

Herodio moje! dovol mi sdělovat
osud tvůj! chci rád za tebou v nocích bloudit;
dovol se mi věčně v chladný zrak tvůj dívat:
z ledů těch já živé blesky budu loudit.

Blesky, že se den těm nocím kořit bude,
v kterých budu svaté stopy ran tvých líbat -
a ten svět že tvé se kráse dvořit bude,
již pak budu v hrdém srdci svém kolíbat! -

(1852)

Kletba do dálky

Nastoupil čas nahnílou duši střelit:
tak zvolal Svantovít a chopil ruku mou;
i skočím z lože, bohu poslušen,
povznesu šíp a napnu jistý luk
i dám se v krok - - -
Ač sen to byl, však hoden upomínky!

Derem se skalami a příkrou dolinou
až v říši Morany - nad jezerem
co šlehá pekelnými vlnami -
v ohnivé mlze, nohu zastavíme.

Jak divná smrtelníka povaha,
jak rychle z lože spěl jsem za bohem
a jak smrtelná ouzkost na mne padla,
když náhle sám, jen duchami provázen
jsem ucítil, že pevnou půdu svou,
kde bratr mezi bratry jsem si hrával,
že milou přírodu jsem nechal za sebou.

Bůh pokynul, a chvějící se rukou

pozvedám luk: Jak honba divoká
tu náhle stádo duchů šílených
ohnivé chmury mžikem proletí.
Bezhlavých psů a malých mrzáků,
houf srdcí-prázdných a nestoudných žen,
diblíků podnapilých, podlých šumařů
a řady soběckých vyzáblých učenců
se hemží přede mnou!
Ta rota uštvaná, co dávno minula
svůj cíl, prosí o rychlé slitování
a houká: Dej nám smrt! -

Zamírím: Šetři šípu, zvolal bůh -
vzácnější lov jest tobě uchystán!
Až spatříš babu v muže zakletou
co v plachý verš ukrývá nahotu,
a poslední si z hlavy trhá vlas:
pak střel, a pronikni to srdce nevěrné!

I spatřím jak za houfem sklamaným
s těkavým krokem ubírá se stín,
jenž zdá se, že sám před sebou utíká.
„Vy písňe nezrozené, bídná hlavo má,
myšlénky roztroušené, kdo vám výhost dá,
ty srdce rozmazlené, kdo ti pokoj dá,
vy vášně rozkvašené, kdo vám jedu dá?“

Zasmál se bůh, já tajně zaplakal
však šíp můj letěl již a nevrátil se víc; -
bezduchý trup svalil se přede mnou.

Nelitůj ničemníka, poslyš minulost:
konečná smrt i jemu úlevou,

pomlče, že tím svět i nebe získá;
ten plachý pláč, ty křeče neplodné,
ta mysl roztěkána i to bédování
lidstvu i bohům se již zhnusily.
Popatř mu do očí, znáš trhaný ten zrak,
tu vpadlou tvář a zsinálý ten ret?

To on! - vykřiknu poděšen, - to on!
strach dávno minulý a rána zajizvená
mne znovu zabořily - odskočím,
zakryju tvář a pohroužím se v sen:
Bůh sám ať naši pověst dopoví!

V rodině osířelé, četné, ubohé
nejstarší bratr vládu nastoupil -
nevládnul ani prutem železným,
jen k svorné práci čeled' svou pobízel
a mířil sváry, trestů neznaje,
i miloval tak vroucně: nikdy nikomu
že víc či méně lásky neukázal;
a to byl jeho pád!

Vyštval ho bratrů nerozumný zbor,
a když jim ruku dával na rozloučenou,
když okem zpytavým tu řadu probíhal,
jen jeden spatřil uslzený zrak,
jen jedna ruka ovšem třesoucí
se pozvedla mu věčné „s bohem“ dáti!
I popadnul tu ruku - ach, jak zabloudil
oklamán slabostí - a nespustil ji víc.

Za stanem uplakaná matka seděla
a vrhla se mu v náruč s pláčem žehnajíc
tu jedinou svou zdatnou podporu.

Že ale mezi bratry zbouřenými
i její miláček byl pozůstal,
nemohla zlatohlávka opustit
a zůstala...

Upřímně vyznala tu slabost svou -
Syn porozuměl - matku políbil
a děl jen zticha: „Ženo milená
i v dálce budu bdíti nad tebou!“

Když k moři došel s bratrem jediným,
na nějž se jak na skálu opíral,
najmuli loď - a plouli nešťastně.
Koráb se ztroskotal, a nahé těla jen
dvou bratří vyvrženy na břehy.
Jen péčí statné děvy rybářské
zas přišli k životu!

I našli domov - bratr nejstarší
tu děvku zamiloval, po stu nesnázích
jsa vděčen za ten milý přítulek;
však mladší ve dne v noci neznal pokoje
vždy těkavý honil se za zvěří,
ba celé týdny trávil na lovu,
tak že se zvolna bratru odcizil.

Nadešla zima - těžká choroba
upadla na rybářku nebohou -
nezavřel zraku bodrý milenec
a vracel všecku péči zažitou
trénásob dívce dobré, spanilé.

Tu přišla zvěšť, že bratří zbouření
i matku opustili - ano žebrotou

že po světě se plouží, syna hledajíc.
Dva dny se soužil věrný syn, vždy sám,
vždy bratra čekaje, až tento náhodou,
jen hladem štván, se zjevil před práhem.
Bud' vítán, bratře, hochu, příteli,
s jak těžkým srdcem jsem tě pohřešoval -
zde viz, má děva smrtí zápasí
a matka naše bloudí - marně hledá nás
bůh sám ví kde, a běduje i kvílí:
Kde dlíte mojí věrní synové?

Neodvracuj se, nekrč rameny,
vždyť nevelkou jen oběť požadují;
sám půjdu do světa, opustě děvu svou;
jeť mladá a má matka bez síly.
Děva mne nepohřeší, neví o sobě,
však matka stará každou chvílku čítá,
která co okamžik jí krátí sešlý věk. -
Co den jen krůpěj vody přej těm ustům,
jichž svírá horečná, práhnoucí choroba -
na věky vděčným tobě zůstanu.

I pohnulo to lovcem, ano zasednul
u lože dívky, které děkoval
sám život svůj, a vzdychl zhluboka.

Syn věrný pokojně nastoupil dráhu svou.

Po dlouhém hlédání ho lásky strážný duch
dovedl k místu, kde se cesty dělejí.
Nastoupil pravou, vedla podlesím
a bůjnou pastvinou až k samé patě hor.

Nad příkrou srází tam svým zrakem sokolím
odekryl mžikem oka matku schýlenou:
zdá se, že odpočívá, upírajíc hled
do širé dálky, cesty pátrajíc.

Neskočil, neletěl, pružností myšlénky
stál před matičkou - ta však starostí
snad příliš unavená, neznamená nic,
ani se neruší, ni hlavou nekyne,
ni okem nehne, jen tak tíše sedí
a stále do té dálky jako mrtvá hledí! -

Sestoupil s hor dvénásob obtížen!
To lehčí břímě: matky křehké tělo,
to těžké břímě: jak hrob němý bol. -
Jen chvílku dříve, a ta stará žena
by radostí snad byla obživla!

Vrací se k moři mrtvou matku nesa
a pátrá po svém smutném domovu;
plaví se hladinou, pak na břeh vystoupí,
známý to břeh; však místo chaloupky,
najde jen zbořeniště s tělem spáleným!

Jen krůpěj vody! ach, jen chvílku dřív!

A zatím lovec bloudil po horách,
až zabloudil a nevrátil se víc.

Smilůj se Svantovíte - nemluv dál,
tys kázal a já střelil, a přec miloval

jsem bratra těkavého; ruka má,
teď krví bratrovraždy zbrocená,
jest prokletá až po sám soudný den!
V tom probudím se - byl to strašný sen! -

(1859)

Slečně R*ERR

Tisíce jisker v duši mé horoucích
navrátilo se polekaných zpět;
neznal se k nim ten hluchoněmý svět
a duše má ta mřela bez ohlasů vroucích.

Můj bože! je to sen? tisíce žhoucích
teď náhle zvuků slyším slavně znět,
tisíce jisker požehnaný květ
probouzí spitou duši v ňadrech mroucích.

Vy geniové snů mých ztroskotaných,
vy ohlasy mých písní oplakaných,
vy ženy, jež jsem druhdy milovával, -
Ne darmo duch mne matky vychovával,
syn její promění své slabé milování,
v posvátně-vděčné za vás bojování!

(1854)

Slovenská elegie

S čiernyma očima keď sa zojdú sivé,
takové manželstva bývajú šťastlivé.

A já mal ženušku s čiernyma očima,
pozeral som na ňu svojima sivýma.

A keď ma to čierne očko jej postrietlo,
tu mňa na okolo všetko razom zkvetlo.

Zkvetlo prekvetalo, radosťou sa triaslo -
než tu znáhla, bože - všetko mi zahaslo.

Skoro mi zahasla má čierná hviezdička
a mé sivé zraky ztopila slzička,

a za tou slzičkou jako včelok roje,
a na sta ich zkapalo pre hviezdičky moje.

Škoda prekrásného v máju milovania,
že na jeho kráse nenie požehnania.

Jeden máj mi zchystal sňatok preveselý,
a než druhý nastal, bol som osirelý! -

Ešte tuto sločku za moje dieťaťko,
aby neplakalo - len si zdriemlo sladko.

(1857)

Sen a probuzení

Tesknoto moje, dítě pochované
sotva do kolébky, do hrobu již dané -
proč mi zhaslo věrné očko tvé?

Dívko ty moje, ženo, matko drahá,
nemohla tě láska naše velká, blahá
upoutati silou mocné krásy své?

Jak ti možno dlíti samotné v tom hrobě -
ovšem že ti dřímá po boku to robě;
což vám ale nikdo - nikdo neschází?

Jste vy světem sobě - jste si všecko - všecko?
nezatouží choť, a nezatouží děcko
po nikom, když se tam v ráji prochází?

Jsem tak daleký vám, že se neohlíží
smutný zrak váš nikdy, zdali se neblíží
ten, jemuž jste v světě byly vším?

Neslyším tleskání ručinky malinké?
nevolá tam „tata“ dítě mé zlatinké?
a své ženy hlas či též ho neslyším?

Poeto! kde bloudíš? - V básni - ve svém ráji!
vidíš ručinky, jak vstříc mi třepotají -
vidíš choť - jak letí v náruč mou?

Dítě, moje dítě - škoda, že to snění,

škoda, že básníka čeká probuzení,
a že zná tu sladce krutou kletbu svou!

(1858)

Dožij - dopij!

Dožij ten život měnivý
a třeba plný hrůzy byl;
dopij ten pohár pěnivý
a třeba jed a zhoubu kryl.
Jen jednou žiješ v světě tom
a chcešli nesmrtelným být,
nesmíš se bát, když zuří hrom,
a nesmíš bát se - jedy pít.
Dožij - dopij!

Trpký to kalich umírat,
a ještě trpčí muset žít!
strašná to kletba s blesky hrát,
a strašnější - je muset krýt!
A kde je skryješ? v srdci svém!
Tam ti tvou lásku vypálí.
Vidíš titána? klesá v zem
a svět již hanbu kutálí -
Dožij - dopij!

(1858)

Cit a rozum

Odloučil se fousatý pán rozum,
aby na Sinai mluvil s hospodinem;
a když se tam zakryl neprohledným stínem,
vyrostly mu rohy, sílu trkající.
Zatím však ta lůza v srdci tancující
zlat'ounek si ulila telátko.
Lůza zpívá: Rozmilé božátko,
apisku nadějný, hled' nám povyrůstí,
abys mohl vypít celé rudé moře -
celý Israel se do Egypta pustí,
a toho roháče zůstaví na hoře.
V tom však rozum, chtě si oddechnouti,
sestoup dolů s kodexem pod páždí:
zdá se mu, že musí rozpuknouti,
jak jej na tu lůzu pohled dráždí.
Nejdřív praští s celou učeností -
nic platno, že samým bohem psána
ano k rozmnožení litografována
(způsobí si darmo mrzutosti),
nic platno - on nenávidí plesy,
popadá již lůzu za pačesy;
nedbá na to kdo jsi, nedbá kde jsi,
hlavu o hlavu jí odetlouká;
při tom kleje, vzteká se a houká,
celé houfy zbitých na hromadu hází -
a když konečně se na vůkol rozkouká,
svět mu celý jiný, změněný přichází -
Jen ten apisek se ještě nafukuje
a na majstra svého jazyk vyplazuje.

(1854)

[Luzným leskem jezera tichého,...]

Luzným leskem jezera tichého,
plachá dívka, svábiti nedej se;
jsi-li krásy chtivá, pak i zbouřeného
jezera v své hrůze nelekej se:
jeho-li tě však jen vábí hladiny,
tedy prchni, dokud hlubiny
jezerní nebezpečný duch nerozkochá se
v tobě! Veta bude po tvé zemske krásě,
veta po tvém míru; v hloubku svou tě stáhne. -
Nenajde-li tam na tobě po čem práhne,
nebude-li tam na tobě pouhou pozemčanku,
kde byl hledal smělou, hrdou nebešťanku,
pak jen v hrozně smrti bude tvoje spása.

Jsi-li ale schopna tajemným srozumět
velkolepým krásám hlubin nebezpečných,
rozumíš-li bouři, budeš-li ty umět
kolíbat se s ním na vlnách tužeb věčných:
pak se ponoř v lůno jeho nepoznané,
kletbou svatých bolů požehnané,
on tě svůj co idól duchem svým obejmě,
kalné roucho prachu s tebe sejme,
vděčnou slzou srdce šlechetné ti skropí,
a pak v tajemné se s tebou světy stopí.

(1852)

Z mrtvých vstání

I.

Již stoupá pěvec v hrobku snů svých zažehnaných
vždy hloub a hloub, vždy nejistějším krokem;
a hvězda spásy, slunce nocí požehnaných
tak smutně za ním hledí mdlým svým okem.

Rozloučil se a zmizel, aby se potopil
do kletby své, v pěvců to požehnání -
dřív ale zlíbal a nejtrpčí slzou z kropil
mát' přírodu, v šíleném rozžehnaní. -

Jen jednu ještě slzu hvězda pochytila,
když pěvec naposledy k ní pohlédl -
jak dívčí oko se v svůj odlesk ponořila,
a lekla se své krásy, a on - zblednul.

V tom zmizel, a vždy hloub a hloub se vnořil
v to ticho hrobové; tam nese líru,
níž kouzlil ráj, - tam nese meč, nímž světy bořil, -
tam nese lásku, jedinou svou víru.

Divě zasmála se noc, a poklopila
ukrytou tu hrobku, tížným kamenem;
v bludičku se hvězda spásy proměnila,
zhanuvši nade mnou sinným plamenem.

Oklamaný poutník zklonil hlavu svou,
pozdravil své děti, v rakvích uložené,

zrádnou nocí mu v kolébkách udušené,
i zulíbal každé s pýchou otcovskou.

Ach! jak byly krásné i v té kletbě žasně,
spanilé, jak naděje v poupátku;
nad každou hlavinkou plálo polojasné
světýlko, co žehnalo robátku.

Zastavil se nad outlounkým dítkem,
jež tam snilo s ručkami spiatými,
pomodliv se za něj tiché Zdrávas Maria,
zažehnal ho slovy tajemnými:

Dítě sebou trhlo, zachvělo se tílkem,
aby zhaslo již i se strážným světýlkem. -

Na to sáhnul pěvec k ňadrům svým hasnoucím,
vyňal růži zvadlou, pod srdcem tlukoucím:
pohroužil se tíše v její mrtvou krásu -
darmo byl chudinku v oběť dal pro spásu
bratrů svých - růžinka v smrti ještě vlnadná,
stkví se slzou pěvce, jenž na ni pozírá
s okem zoufanlivým, - cítě že - umírá!
bratrům však - ach, bratrům, není pomoc žádná! -

* * *

Vrhnul růži v rakev, a pak zklešl
- tiskna k ústům jednu kadeř černou -
na mohylu vlhkou Slávy drahé. -
Hloub než matku ji v svém srdci nesl:

chotí byla mu, a sestrou věrnou,
v snách pak již ji zval své dítě drahé!

Proč ste ho zklamaly, zlé osudnice?
jak on jí snil, tak nezbudí se více!

Na hrob své slávy, na mohylu svou
ukládá meč i líru; tam dlí připraven
úmorní pohár hanby! - S němotou
chopí se ho, by přetřh' příliš trapný sen -
a již ho vede k ústům. V tom však proměnila
zrádná se kadeř v hádě, - vymkla se mu z ruk
a spěje k rakvi, by tam dítě vyděsila!

Zděsí se pěvec takých netušených muk,
vypustí pohár, aby spasil dítě -
ach, marně, pěvče - hádě urychlí tě! - -
Již přejelo mu líce, již mu otočilo
hebounká ňadra, již mu v srdce vniklo
a zmizelo! - „Ach, dítě, mluv, což tě nekrylo
úmorné lůno, žes' tak děsně zkríklo? -

Ty žiješ, ty se budíš, ty se zvedáš, -
ty otce mlhavým svým očkem hledáš?
Neptej se! srdce mé tě naschvál v rakev kladlo,
ne abys žilo! - ale na vždy, na vždy - svadlo!
Co žádáš? - Ztichni! - Zpátky v rakev svou! -

Však dítě - nesmrtelnou rdí se lahodou
a uhranulo pěvce - jenž se s udušeným křikem
potácel za hrozícím - rozprasknutým víkem!

II.

Slyš! jaká to hudba probouzí se hrobkou,
čí to dech tam rozdmul struny truchlolíry,
že se chví v akordech harfy aeolovy
jako mrtvé děcko, v utěšeném zdání
máť když o blizounkém pěje mu shledání?
že se chví jak žena pouhaslé víry,
když ji stopené v horečném objímání
náhle perutě dotknou se andělovy,
jež ji otevrou té věčné lásky říše!?! -

Tak zní líra má, z počátku temně, tíše,
jakby probuzena líbáním, až zahřmí
jasnou bouřkou v píseň „z mrtvých vstání,“
jež se divým plesem rozutíká kobkou. -
Rozpraskaly hroby - s mohyly se sřítíl
svatý meč, a vylít z ouzké pochvy,
by co pravdozvěstný plamen pozasvítíl!

* * *

Půlnoční zář, jež v tisícovém blesku
své slavné hry provádí po nebesku,
vybuchla z rakve pohřbené milosti;
jak nové slunce z hrobu svého stoupá,
zjev rájský, ideální velebnosti:
zbožněné toužení, a vášní zdmutý duch
vtělené blouznění, a nepojmutý bůh,
jak Vila na vlnách rodných se tónů houπά! -

Ach, dítě prachorodé, dítě vítězné!

nepozná tebe ani vlastní otec více;
ta rájem dchnutá tvář, to kouzlo líbezného,
to nejsou ty tvé bledé usouzené líce. -

To oko blankytné a přec tak věrně temné,
ten pal v něm žhoucí a to snění milojemné,
to není hrobu plod, ač dítě rakve těsné;
jasná to perla dnů, ač dcera noci děsné. -

Jak anděl vzkříšení na pěvce se usmívá,
a krásný sen mu v mroucí duši vlívá:
„Lem roucha tvého zlíbat“ - blouzní ve mdlobách
pohroužený. -
„Jen jeden vzhled! - Již umru rád!“
Zjev nemizí! -
„Pro bůh! netop se v slzách,
jsem prach a neodolám!“
Již jí k nohous pad’
v zoufalé blaženosti; klesl bezbranný -
a sní, a sní - co pojmouti nemůže!
Nebeskou perlou zničen - znova vyštvaný
do víru světů, z nichž se vymknouti nemůže...

* * *

To nebyl sen; tak přespanilý zjev
on v smrti spánku nebyl očekával. -
Tak neuvyklý blahu, ztichl zpěv,
jenž neznal ráje, které oplakával!
Jen prasknout umí struny blažeností,
jen puknout umí srdce spanilostí,
jakouž nepojme; slza radostná -
to blesk, jenž zdrtí prsa žalostná! -

On ale - žije; a velebný zjev,
kterého dotknout se, mu svatý úžas brání,
se nad ním vznáší, dotýká se jeho skrání
a náruč - náruč jemu vstříc otvírá -
a kyne mu - a pěvec - neumírá!
On žije, - ona hladí pěvce čelo,
a líbá! -
V jeho duši stoupá krev
a jeho duch objímá rozvášněné tělo!

* * *

Co zažil v tom nesmírném okamžení,
to nezjeví ti hudby souzvuk chladný,
to Indů nesnil mythus čarovnadný,
jen Lotos o tom snil, když v jeho lůně
se náhle duše lásky probudila! -

Viz Ganges, jak on proudí, jak on plesá
tak božské dítě na svých bedrách nesa:
Viz duši mou! šetř její luzné snění,
šetř její lásky tajnosubné bdění;
kdyby ti poklad svůj zanáhle porodila
zšilel bys! - Touha tvá ta bledá stůně;
vždyť omdlévá od pouhé spásozvěstné vůně,
kterouž blankytný pel na vůkol rozesílá;
pel zlatý, lotosový, jenž jak strážný stín
oblétá svou kolébku, požehnaný klín! -

III.

Vášnivá ty Vilo, vznášej se nade mnou,
dovol mi svou hlavu v klín tvůj svatý vložit,
chci tam ducha svého poklady položit,
vypěstíš je tam tou dobrotou svou jemnou.

Duchem žhoucí ženo, láska vtělená -
duch můj práhne po tvém obejmutí -
vášeň má, tvým duchem šílená,
čeká na tvé božské pokynutí!

Dlouho mrtva, teď však v život vyvolána
vítá vděčnou slzou velitele svého;
usmívá se vroucně, mile pěstována
rukou někdejšího krotitele svého!

Duch ji k srdci vine, horoucně ji líbá
a ty souzvučné to vítáš milování,
blankyt oka tvého síla požehnání,
a tvůj klín, již blížence kolíbá! -

(1853)

Z Mirza-Šaffy

Jediný svatý cíl před sebou máme,
tak pospolu,
ty do mé, já do tvé se vazby dáme
a pospolu,
ty v srdci mém a já zas v srdci tvém

jak věžňové rozloučení trváme
tam pospolu.

Já krásou tvou a ty zas duchem mým
jak dvě ryb lapení se třepotáme
již pospolu;
a zase nepodobni rybám, perutí
dvou orlů pyšný let my vykonáme
vždy pospolu!

(1857)

Tušení

Již dosti bolů, nač mi tato tíže,
vždyť nesmím dolů - k životu mne víže
posvátný úkol a ta družka věrná,
jíž beze mne jen zkáza hrozí černá!
Aj, vzhůru vzchop se, němý duchu můj,
pronikni mrak a zapěj - prorokuj!
Nadarmo! - hloub a hloub to srdce postonává,
ta ňadra hrobem jsou, v něž duch se pochovává -
Což vrchol žalů ještě nedospěl sem,
což pravou píseň dosud nezapěl sem?
A když ji vyzpívám, všech rájů obětí -
což musí píseň má být písni labutí? -

(1859)

Honba životem

Ta šelma hltavá, ten osud mstivý,
tak dychtiv zdávit mne, že jsem byl živý
 štvál dnem i nocí plachou duši mou -
a nedoštvál; jen oulisy skoky
hnal zděšené a plaché moje kroky
 na příkrou pustou stráň, kde sudbou zlou
vší živou mocí nemohl jsem dolů.
Dychaje tam jen sílou dumných bolů
 zticha již budoval jsem hrobku svou.

Však *tys* tu hrobku v kapli proměnila,
světýlkem v ní tvá tichá láska byla,
 poutníkem v ní má pýcha klečící.
Hudbou mi bylo to tvé slovo drahé,
a zvonkem bylo to mé srdce blahé,
 kropenkou to tvé oko slzící.
Smiluj se již, zázračný můj obrázku,
orodují za nebožku svou lásku -
 ach, staň se jedinou jí světicí.

Nepoznal nás ten vlk - bál se tam vrazit,
ba volil raději svou hlavu srazit,
 než aby bez nás vracel v pelech svůj.
Zmizela kaple - ztichly zbožné zpěvy
a já se bral po boku statné děvy
 bez bázně - provázet' mne anděl tvůj.
Důvěrně vždy již nachýleni k sobě,
zašeptali jsme rázem v sladké době:
 Po celý život má jsi a tys' můj.

Však aj! co mi tak náhle srdce ouží?
cítíš luňáka co nad námi krouží;
 kdež tebe - kde svou lásku poschovám?
Vždy spolu jak ty věrné plaché srny

již v osudů svých zapadli jsme trny -
 ký div! to trní bylo spásou nám.
Tam změněna v půvabnou slíchnou růži,
tvá láska v nedostupném zkvetla lůži
 a luňák zdiven, zmámen - ulít sám.
Ký drak či ďábel nás to znovu honí,
když srdce nám již k odpočinku zvoní,
 když touha jasně dí, že lásky čas?
Co lkám? ty bdíš a tvojí pod ochranou
mé písňě klidným jezerem se stanou,
 nad nímž co labuť tvůj se vznese hlas.
Ach, spust' se dolů v písňě ukojené,
již blaze nám - rány jsou zahojené:
 zpomínka neplaší, ba víže nás! -

(1860)

Či jsem já to?

Přichází doba lidské slabosti,
kde bojem umdlen jen po míru práhnu
a chvěji se, když v rány bolesti
své přežilé za hluboko zasáhnu;
tu cítím, že jsem přece dítě jen,
že i ty vrahy zrodil matky stén,
i ptám se, vidě hra že zoufalá to:
či jsem já to?

A skroušeně když v slzách roztopím se,
když v ňadra slabosti své udeřím
pln bázně, že se bolem rozkočím,

že dlouhou beznadějí usoužím se,
když jistou smrt jen vidím před sebou
a tisíc padlých světů za sebou,
zdá se mi, život hra že šílená to:
či jsem já to?

A překonám-li bol svůj, pouště se
do lůna lehkovážných radovánek,
všech trudů lékem vína sprostě se,
až milosrdný skolíbá mne spánek:
Tu zdá se, že se těším z života,
že vítaná mi sladká dřímota,
i zbírám ve snách perle, růže, zlato -
či jsem já to?

A ze sna probudí mne sladký ret:
jak dítě poskočím a tulím v náruč svou
vždy věrné lásky družku milenou -
jsem blažen, zdali též jen na pohled?
ne, nezkalím si chvíli milosti,
žehnám tu dobu plaché radosti,
a nedbám, zdali zas mi všecko bude vzato:
či jsem já to?

A vykonám-li smělý dělný čin,
jenž otvírá i budoucnosti klín,
tu sám nad jeho velebností žasnu
a těším se; však rozdme-li se pýcha,
tu náhle výbuch plamenů těch hasnu
i žehnám dítě své, však ptám se zticha
s pobožnou nedůvěrou patře na to:
či jsem já to?

Tak v lásce, v žalu, v pýše, v radosti
má duše stále sama sebe hledá;
i poznám na vzdor spěchu ba i slabosti
osudné kolo že se zvrátit nedá.
Kdo sletí, rozžehnej se, dosavád
se držím a kdo čeká na můj pád
ať čeká: život můj mi stojí za to -
Vždyť jsem já to! -

(1859)

Dozpěv

Ty jiskry, jež jsi vsila v horoucí útroby mou,
a jichž jsi porosila panenskou slzou svou,
aj, vzešly v nitru bolném, tvou péčí pěstěné,
ve vzrůstu bůjně-volném co květy plamenné.

Kam se však jejich krása tak mžikem poděla?
má duše jich v své hloubce krásnějších viděla;
snad zvadly, jak se tkla jich má ruka prokletá,
snad chřadnou, že jich z nitra vysílám do světa?!

Nezalkej, putovníku, že z krajů posvátných
jen svadlou neseš palmu v zemdlených nadrech svých;
ta palma na posvátném je místě trhaná
a rukou nebevládnou tajně dotýkaná.

Na velkých hrobech schřadla, ukaž ji bratrům svým;
co škodí, že usvadla tím velkým bolem tvým?

co škodí, že jen muka ti pout' tvá připravila,
když si tvá smělá ruka tu palmu vydobyla!

Tu palmu, která vábí svou krásou usvadlou
silnějších duchů k pouti Saharou vypráhlou,
za Saharou tam ještě to zkrvavené moře -
však za mořem již Mekka, a s tou se končí hoře.

A třeba bojováním jsme padli v bezcestí,
i bludným putováním se cesta proklesť
do ráje zmlazeného. Nuž zhůru boží synu,
probud' se ze sna svého a pust' se v Palestinu!

Dohovor

Snoubím se s tebou zase,
v tvé zelené a převelebné kráse,
matičko, věčně-věrná přírodo!
Můj vroucí dík však především buď tobě,
že zpívat ještě vím v té požehnané době
rozmarně zlá i dobrá přírodo!

Rozhoupaly se vlny ducha mého
jak hejna labutí když spějí k moři -
ač neví kde dopadnou cíle svého,
přec v růžová i temná oblaka se noří.

Tak příbuzný mi kraj, tak blízké mi to nebe;
ten háj, ty stráně a ten potok šumný
poznávám zas; ten vzduch co hltám v sebe

i on můj starý známý; vítaje mne, ptá se:
„Ach, kde si se nám toulal, hochu nerozumný?“

- Neptej se, a buď rád, že máš mě zase! -
tak odpovídám - a již hravým skokem
se deru po skalách, za kůzlaty se honě -
i orla v letu, stihna aspoň okem -
teď zběhnu v dol, jak bludný stín se kloně
k té vrbě truchlící nad klidným jezerem.
Ta chudák stará, ještě se tam sklání,
a ještě po chlapci, co tam skočil shání!

Je tomu dávno - jednou tichým večerem
tu víla z vln se po ní vyšinula,
by tesknota jí chvílku pominula -
Nu ovšem po vlnách že sobě luna hrála,
a víla sladkou písni že se rozplakala.
Na břehu v rákosí tam pletlo sítě
čiperné, skotačivé, lehkovážné dítě
a postrašilo vílu slovem: *Miluji tě.* -
Však víla, žbluňk, již byla pod vodou
a chlapec mžikem za ní - skoro náhodou.
Ach, kdo popíše vrby leknutí,
když výkřik zaslechla - pak temné vzdechnutí
a když pak náhle všecko ticho bylo -
když i to jezero se zvolna uhladilo.
Vytáhla od břehu se všemi kořeny
a schýlila se skorem celá nad vodami -
by vypátrala hocha, jenž jí milým byl,
co někdy vůkol ní a nad ní skotačil,
i zůstala půl živá, půl již vymořena
v hledání, v smutku na vždy ponořená ...
Zdaž hlásit se k ní mohu? poznala

by ve mně dávné bezstarostné klouče?
a kdybych obejmul tu starou věrnou duši,
zdažby mne předhůzkou nevíkala?
Raději tíše zajdu - pokradmu se louče -
vždyť jí ten smutek líp než radost sluší ...

A víla? věčná škoda, že sem zpomněl o ní -
oko mi svítilo - teď náhle slze roní ...
Na výsluní či vidíš toho tatrmana?
vždy sebe pamětliv a řádně usedlý
v své tůni vedl život ctný a mdlý -
ten na ní pás a proti zvykům hastrmana
ku břehům vyhoupnul mne ještě živého.
Já vztekem podoben mladému hromotluku
deru se strání na vrch, ztropím hluku,
že zděsím všecky duchy kraje klidného
a počnu házet v dol ty kusy skal
co dosavád tu roztroušeny leží,
jak by sám Perun byl si tady v drábky hrál.
Však víla - ovšem že má chotě chromého
a zlého - ale ach, či o to mně tu běží? -

Zdá se mi, že sem tehdy lítat uměl
a celé přírodě jak soudruh porozuměl,
dosud mi ptačí zpěv a hmyzu cvrlikání
projíždí sluch, jak zašlé mluvy zpomínání.
Zdá se mi, že sem doma byl v té výši,
kde s orlem, s hadinou sem sdílel skrýši;
kde vůkol nás laviny rachotily;
vyhlídku měli sme tam v samé lůno hor,
pod námi vodospád, nad námi žádný tvor:
jen hvězdy náhodou nás někdy navštívily,

přejasny slítly k nám, však námi polapeny
těm červům, níž - jen temny byly zůstaveny.

Sám červem teď, po jasných hvězdách toužím,
a že mi vzdálené, tak že jich nedosáhnu,
bývá mi teskno, klopotím se, soužím -
však sebevědom cíle, po němž práhnu,
nezoufám světla že se více nedosloužím.

Zatím jen v snách, jen v okamžiku lichém
svých křídel tajemných v smělejší let rozpřáhnu,
bývám však zaražen tím klidným vůkol tichem,
i vracím k materské se půdě, k vlhké zemi,
cítě, že vychladlá ta hvězda, třeba temná,
nejdražší, nejbližší mi přece mezi všemi! -
I zlomím křídla svá. V tom smrti náruč jemná
(snad příliš ochotná) v stín chorovodů svých
půvabným klidem krásy své mě loudí;
víť dobře, matky klín že sirotku co bloudí
vždy cílem jediným! Jen skok - a budu tich...
však vím, že s matí svou bezpečně odpočívám
ať spím či bdím, ať hrám si nebo zpívám.

Ne živá, *mrazivá i lstná* to touha byla,
proto se noha má již v skoku zarazila.
Noc má svou lunu a své víly na vodách;
tak plachý ples a rej však sluší stínům jen.
Kdo živ a zdrav buď rád že stojí na nohách
a děkuj osudu, že není snem ten den. -
Ten krásný den, co sám v smutnější noc se mění,
kdož ví, zdaž poslední on radostí mou není? -

Přátelé, v lůně hor až pěvce pochováte,

dbejte, ať přílišnou mu na hrob tíž nedáte,
kdyby tam zbytečnou měl cítit dlouhou chvíli,
světýlko, třeba bludné ať zas vidět může;
a kdyby kolem něj se šustly plaché víly,
na místě kopřiv ať jim dáti může - růže!

V Genevě počátkem srpna 1861.

Stalo se, milý čtenáři! maje v úmyslu svůj krátký výlet (byly to pro prahnoucího želbůh jen tři krůpěje vody) - použití k sepsání prosaického výkladu právě se dotiskujících básní, byl sem pohledem do lůna švýcarských hor tak úplně neprosaiccky dojmut, že místo vysvětlivek sesmolil sem ještě, bohdá vítaný ti přivažek těch několika veršů. Nesud' ostatně podle melancholického jich ukončení, že bych si tam kdesi již skutečně byl vyhlídnul místečko k odpočinku; nikoli! myslím že tě ještě dlouho ušetřím s žebrotou na pomníček. Máme ještě oba času dost. Zatím nehněval bych se, kdybych hojnějším odbytem tohoto prvního svazečku mých „veškerých nesebraných spisů“ mohl sobě i tobě v brzku novým posloužití dárkem. Činím hlavně proto nároky na tvou přízeň, poněvadž již na osmnáctý rok všelijak svého šemíka trýzně, dosavad ušetřil sem české obecnostvo vydáním svých básní; přiznám se ti ale upřímně, že sem to déle vydržeti už nemohl. Zde jsem! Neporozumíš-li všemu, zaručuji ti, že až se nejméně do dvaceti svazků mých skrytých dosud pokladů večteš, vyjasní se ti obzor, v němž pak i já budu volněji dychati. Zatím tedy doporučuji se tvé zvědavosti i přízni a tisknu ti ruku: na shledanou!